

**YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHNING
MAHALLIY BYUDJETGA TA'SIRI**

Abdullayev Shavkat Nasriddinovich

“Polimer and cabel trade” MCHJ direktor o‘rinbosari

abdullayevshavkat0126@gmail.com

Annotatsiya: norasmiy iqtisodiy faoliyat bilan tavsiflangan yashirin iqtisodiyot mahalliy byudjetlar uchun jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashning oqibatlarini o‘rganib, uning mahalliy hokimiyatlarning daromadlari va xarajatlari naqshlariga qanday ta’sir qilishiga e’tibor qaratadi. Yashirin iqtisodiy faoliyatni cheklash uchun qo‘llaniladigan turli strategiyalarni o‘rganish orqali ushbu tahlil soliqqa rioya qilish va davlat moliyalashtirish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar: yashirin iqtisodiyot, norasmiy sektor, soliqqa tortish, davlat siyosati, iqtisodiy omillar.

**ВЛИЯНИЕ БОРЬБЫ СО СКРЫТОЙ ЭКОНОМИКОЙ НА
МЕСТНЫЙ БЮДЖЕТ**

Абдуллаев Шавкат Насриддинович

Заместитель директора ООО «Полимер и кабельная торговля»

abdullayevshavkat0126@gmail.com

Аннотация: теневая экономика, характеризующаяся неформальной экономической деятельностью, создает серьезные проблемы для местных бюджетов. В статье рассматриваются последствия борьбы с теневой экономикой, особое внимание уделяется ее влиянию на структуру доходов и

расходов местных органов власти. Рассматривая различные стратегии, используемые для сдерживания теневой экономической деятельности, данный анализ подчеркивает взаимосвязь между соблюдением налогового законодательства и государственным финансированием.

Ключевые слова: *теневая экономика, неформальный сектор, налогообложение, государственная политика, экономические факторы.*

IMPACT OF THE FIGHT AGAINST THE HIDDEN ECONOMY ON THE LOCAL BUDGET

Abdullayev Shavkat Nasriddinovich

Deputy Director of "Polimer and cable trade" LLC

abdullayevshavkat0126@gmail.com

Abstract: *the shadow economy, characterized by informal economic activity, poses serious challenges for local budgets. This article examines the implications of combating the shadow economy, focusing on how it affects the revenue and expenditure patterns of local governments. By examining the various strategies used to curb shadow economic activity, this analysis highlights the interrelationship between tax compliance and public financing.*

Keywords: *shadow economy, informal sector, taxation, public policy, economic factors.*

KIRISH

Norasmiy savdo kabi bir qator yashirin iqtisodiy faoliyatni o'z ichiga olgan yashirin iqtisodiyot mahalliy hukumat byudjetlari uchun katta qiyinchiliklar

tugʻdiradi. Bu yashirin sektor nafaqat soliq tushumlarini susaytiradi, balki muhim davlat xizmatlarini koʻrsatishga qaratilgan saʼy-harakatlarni ham murakkablashtirishi mumkin. Yashirin iqtisodiyotning kengayib borayotgan koʻlami uning mahalliy byudjetlarga taʼsirini chuqur oʻrganishni taqozo etadi va unga qarshi kurashning samarali strategiyasi zarurligini taʼkidlaydi.

ASOSIY QISM

Koʻpincha yashirin yoki norasmiy iqtisodiyot deb ataladigan yashirin iqtisodiyot soliq va rasmiy nazoratdan qochib, hisobot berilmagan bir qator iqtisodiy faoliyatni oʻz ichiga oladi. Iqtisodiyotning ushbu segmenti mahalliy byudjetlar uchun jiddiy qiyinchiliklar tugʻdiradi, chunki bu davlat xarajatlari va asosiy xizmatlarni koʻrsatishga taʼsir koʻrsatishi mumkin boʻlgan katta daromadlarni yoʻqotadi.

Yashirin iqtisodiyotga murojaat qilish nafaqat mahalliy hokimiyatlar daromadlarini koʻpaytirish, balki iqtisodiy tizimda adolat va tenglikni taʼminlash uchun ham juda muhimdir.¹

Yashirin iqtisodiyotning mahalliy byudjetlarga asosiy taʼsirdan biri soliq tushumlarining yoʻqolishidir. Jismoniy shaxslar va korxonalar hisobot etilmagan faoliyat bilan shugʻullansa, ular soliqlarni toʻlashdan samarali ravishda qochishadi, bu esa mahalliy hukumatlar uchun mavjud boʻlgan moliyaviy resurslarga bevosita taʼsir qiladi. Ushbu yoʻqotish turli sohalarida, jumladan jamoat xavfsizligi, infratuzilma va taʼlimda seziladi. Munitsipalitetlar byudjet taqchilligi bilan

¹ Григорова, О. В. (2021). ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА КАК ФАКТОР, ОТРАЖАЮЩИЙ СОСТОЯНИЕ КРИМИНОГЕННОЙ ОБСТАНОВКИ В СФЕРЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ. In Экономическая безопасность личности, общества, государства: проблемы и пути обеспечения (pp. 325-329).

kurashar ekan, yashirin iqtisodiyotdan kelib chiqadigan moliyaviy tanqislik ularning jamiyatga muhim xizmatlarni taqdim etish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Ya'ni yashirin iqtisodiyotning har qanday ko'rinishi iqtisodiy xavfsizlikka bevosita salbiy ta'sir ko'rsatib, budjet daromadlari ijrosini ta'minlashga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois ham Mamlakatimizda yashirin iqtisodiyot darajasini pasaytirish, tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun, shu jumladan tartibga solish va ma'muriy yukni kamaytirish hisobiga teng raqobat sharoitlarini yaratish, soliq qonunchiligi talablariga rioya qilish tartib-taomillarini avtomatlashtirish va uning tartibini soddalashtirishga keng e'tibor qaratiladi.

Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish tadbirlari samaradorligini oshirish maqsadi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish bo'yicha maxsus komissiya hamda hududiy komissiyalar tashkil etilgan².

Yoki 2025 — 2030 yillarda O'zbekiston Respublikasining davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish Strategiyasining Budjetning samarali ijrosini ta'minlash yo'nalishida ham irik va xalqaro korxonalar, yuqori daromadli jismoniy va yuridik shaxslar tomonidan soliqlarning to'lanishi yoki to'lashdan bo'yin tovlash bilan bog'liq xatarlarni boshqarish hamda yashirin

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 30.10.2020 йилдаги ПФ-6098-сон Фармони

iqtisodiyot ulushini qisqartirish orqali soliq va bojxona tizimi yaxlitligini ta'minlash zarurligi qayd etilgan³.

Yashirin iqtisodiyot – milliy iqtisodiyotning turli bo'g'inlarida xufiyona tarzda amalga oshiriladigan, nazorat qilinmaydigan hamda soliqlardan bo'yin tovlashga qaratilgan faoliyatdir.

Ushbu faoliyat davlatning iqtisodiy negiziga salbiy ta'sir qilishi bilan birga, halol raqobat muhitining shakllanishida hamda korrupsiyaga murosasizlik bilan kurashish borasidagi tadbirlar natijadorligiga ham jiddiy putur yetkazadi.

Bugungi globallashuv sharoitida mamlakatimizda yashirin iqtisodiyotning yangi usul va kanallari shakllanayotganligi iqtisodiyotimiz uchun real xavf sanalib, unga barvaqt barham berilishida insofli tadbirkorlar hamda jamoatchilikning ishtiroki muhim ahamiyatga ega.

Yashirin iqtisodga qarshi kurashish sa'y-harakatlari ko'pincha majburlash choralarini kuchaytirish, soliqqa rioya qilishni yaxshilash va mustahkam siyosat asoslarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Mahalliy hukumatlar, shuningdek, ixtiyoriy ravishda yashirin daromadlar haqida hisobot bergan soliq to'lovchilar uchun jarimalarni kamaytirish kabi talablarga rioya qilish uchun imtiyozlarni taklif qilishlari mumkin.

Soliq qoidalariga rioya qilish uchun yanada qulay muhit yaratib, munitsipalitetlar jismoniy shaxslar va korxonalarni rasmiy iqtisodiyotga o'tishga undashi va shu bilan soliq tushumlarini oshirishi mumkin. Ushbu imtiyozlar

³ Вазирлар Маҳкамасининг 08.04.2025 йилдаги 210-сон қарори

mahalliy byudjetlarga uzoq muddatli foyda keltirishi mumkin, bu esa hukumat va fuqarolar uchun g'alaba qozonishi mumkin.⁴

Turli mintaqalardan olingan amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yashirin iqtisodga murojaat qilish katta moliyaviy yutuqlarga olib kelishi mumkin. Misol uchun, qat'iy ijro strategiyalari va jamoatchilikni jalb qilish tashabbuslarini amalga oshirgan shaharlarda soliqqa rioya qilish sezilarli darajada oshgan va ularning daromad bazasi kengaygan. Ushbu muvaffaqiyatli misollar mahalliy hukumatlar uchun davlat xizmatlarini asosiy moliyalashtirishni ta'minlash uchun yashirin iqtisodiyotga qarshi sa'y-harakatlarni birinchi o'ringa qo'yish uchun ishonchli dalil beradi.

Bundan tashqari, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish yanada kengroq iqtisodiy foyda keltirishi mumkin. Rasmiy iqtisod doirasida ko'proq korxonalar va ishchilar ishlayotgan bo'lsa, bu adolatli raqobatni rag'batlantiradi va teng o'yin maydonini yaratadi. Ushbu siljish nafaqat qo'shimcha soliq tushumlarini keltirib chiqaradi, balki mahalliy hukumatlarga ushbu mablag'larni jamiyatni rivojlantirish, infratuzilma loyihalari va ijtimoiy dasturlarga sarmoya kiritish, natijada aholining hayot sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Biroq, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni tan olish muhimdir. Norasmiy daromadga o'z tirikchiligiga tayanadigan shaxslarning qarshilik ko'rsatishi huquqni muhofaza qilish choralarini murakkablashtirishi mumkin. Mahalliy hukumatlar bu masalaga sezgirlik bilan yondashishi, ayrim shaxslar tanlovdan ko'ra zarurat tufayli yashirin iqtisodiy

⁴ Шальнева, М. С. (2015). Управление финансами российских компаний в условиях теневых экономических процессов: налоговый аспект. Journal of new economy, (4 (60)), 52-59.

faoliyat bilan shug'ullanishi mumkinligini tushunib yetishi kerak. Yashirin iqtisodiyotni samarali hal qilish uchun shaxslarning rasmiy bandlikka o'tish yo'llarini yaratish muhim ahamiyatga ega.⁵

XULOSA

Yashirin iqtisodiyot mahalliy byudjetlarga sezilarli ta'sir ko'rsatib, moliyaviy barqarorlikka va davlat xizmatlarini ko'rsatishga putur etkazadigan muammolarni keltirib chiqaradi. Mahalliy hukumatlar fiskal salomatlikni saqlashga intilayotgani sababli, yashirin iqtisodiyot haqiqatlariga qarshi turish zarurati tobora kuchayib bormoqda. Hisobot qilinmagan daromadlar va norasmiy iqtisodiy faoliyat nafaqat soliq tushumlarini kamaytiribgina qolmay, balki ijtimoiy tengsizliklarni kuchaytiradi, natijada cheklangan resurslar va noadekvat xizmatlarning ayovsiz aylanishiga olib keladi.

Yashirin iqtisodiyotni hal qilish kuchliroq majburlash choralarini, soliq qonunchiligiga rioya qilish bo'yicha tashabbuslarni yaxshilashni va turli sektorlar bo'ylab hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Amaliy tadqiqotlar natijasida olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli aralashuvlar jamiyatda shaffoflik va mas'uliyat madaniyatini rivojlantirish bilan birga daromadlarni tiklashni kuchaytirishi mumkin.

TAKLIF

⁵ Тебекин, А. В., & Егорова, А. А. (2019). Структуралистские факторы распространения "серой" теневой экономики. Журнал экономических исследований, 5(3), 69-81.

Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishda idoralararo, milliy, mintaqaviy va global doirada axborot almashish, ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish borasidagi axborot-texnologiyalari bo'yicha imkoniyatlarini kengaytirish;

oliy ta'lim muassasalarida "iqtisodiy xavfsizlik", "kiberxavfsizlikni ta'minlash" sohalarida mutaxassislarni tayyorlash tizimini joriy etish;

xorijiy davlatlarning iqtisodiy nazorat bo'linmalari, shu jumladan huquqni muhofaza qiluvchi va maxsus vakolatli davlat organlari bilan hamkorlikni yanada rivojlantirish orqali transchegaraviy iqtisodiy xavflarni oldini olish choralari ko'rish;

xorijiy hamda mahalliy grand mablag'lari asosida yashirin iqtisodiyot ko'lamini hisoblashning metodikasini hamda yashirin iqtisodiyot ulushini keskin kamaytirishga qaratilgan aniq choralarni ishlab chiqish, hamda tajriba asosida yashirin iqtisodiy ulushi yuqori bo'lgan savdo, xizmat ko'rsatish, qurilish sohalarida amaliyotga tadbiq etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Grigorova, O. V. (2021). Tenevaya ekonomika kak faktor, otrazhayushiy sostoyanie kriminogennoy obstanovki v sfere nalogooblozheniya. In Ekonomicheskaya bezopasnost lichnosti, obshchestva, gosudarstva: problemy i puti obespecheniya (pp. 325-329).

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 30.10.2020 yildagi "Yshirin iqtisodietni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6098-son Farmoni.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 08.04.2025 yildagi "2025-2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiasini tasdiqlash to'g'risida"gi 210-son qarori.

4. Shalneva, M. S. (2015). Upravlenie finansami rossiyskix kompaniy v usloviyax tenevnyx ekonomicheskix processov: nalogovyy aspekt. Journal of new economy, (4 (60)), 52-59.

5. Tebekin, A. V., & Egorova, A. A. (2019). Strukturalistskie faktory rasprostraneniya "seroy" tenevoy ekonomiki. Jurnal ekonomicheskix issledovaniy, 5(3), 69-81.